

Nada
Gaborovič

Krogi

Zdaj veš, da ima tudi ta krog jezik, ima ga, kakor ga je imel tisti, ki te je vklenil v jeklen objem. Konica njegovega jezika žge kot ogenj, tipa po brazgotinah. Bolečina ne odjenja, postaja strupena.

Potemtakem je imel možiček že nekoč davno prav, ko je trdil tisto o krogih. Možiček, ki je bingljaj nad tvojo posteljo. Možiček z nekakšno kodeljasto zmršeno štrečno ponarejenih las na glavi. In z razpotegnjenimi

usti, kakor da bi bil zmerom pripravljen na šalo. Vendar narobe; zelo nenavadno: prav žalostno naravnani možicelj.

»Varaš se,« ti je oponašaje rekel in se zagugal tik nad tvojo glavo. »Nikoli se ne izmuzneš, kajti kakorkoli že se postaviš, kamorkoli že nameriš korak, povsod zaideš. V nov krog. Takole, hopla, vidiš?« In se je zvil v majcen krog, ki se je zavrtel nad tvojim nosom, se vrtel zmerom hitreje, v nekakšnem vrtoglavem vrtincu, ki mu z očmi nisi mogel slediti.

»In zdaj, pazi — zdaj se razvijem in sem spet naokrog, toda znam še več, znam se vtihotapiti, zatrklati tja, kjer si me najmanj želiš, veš,« in res se je že kotalil po zraku kot majhen akrobat.

»So pa krogi,« je rekel, ko se je ustavil, se razklenil, razvil in se obesil na vrvcici navzdol, kakor je visel navadno, in umirjeno zabingljaj, kakor morajo bingljati takšni možicelji, »so krogi, ki te vklenejo, veš, za zmerom, in povsod jih je polno, okamenijo, stiskajo te, dokler te ne stisnejo dokončno.«

»Zakaj neki prihajaš sem,« si se razhudil, kajti jutro je bilo rosno mlado in lepo, zahotelo se ti je vedrih misli, toda mošic jih je skorajda odganjal. »Ne maram, da me zapredeš spet v te trapaste domneve, kot si me že zapredal.«

»Niso domneve,« je tiho rekel. »Gola dejstva so. Star sem in poznam svet. In ko klepečem s teboj, takole zgodaj, ob svitu, ko je vse mirno in ko se čutiš najbolj svojega, klepečem, ker mi je vseč in ker želim, da bi bil najbolj sam s seboj.«

Malce se mi je zasmilil.

»Skoraj nihče se ne mara poslušati, veš,« je rekel s svojim krhkim glaskom.

Prisluškoval si v beli dan, vase. Sanje so se le počasi ločevale od resničnosti, ki je že jela vdirati vate. Možicelj je negibno obvisel. Bil je čisto miren, rdeče pobarvan okoli ust.

Toda imel je prav, kjerkoli že je končal svoje življenje tostran. In kadarkoli ga je. Najbrž je dolgo od takrat. Pravzaprav je bilo prijetno kramljati z njim. Sicer je odnesel spanec, prinesel nevoljo, včasih prav sveto jezo, ki pa te je podžgala k nečemu. Prisilila, da si se nečesa zares lotil. Morda bi bil prijeten drugovalec zdajle, ko se je jezik kroga zalizal že povsod in noče izpustiti; najhuje je, ko odreveni in postane oster kot rezilo.

»Nekoč zagotovo spoznaš,« je imel navado čebljati možic, »da je en sam velik krog. Svet namreč. In življenje. Včasih ga malo razkleneš, potem se ti spet zmuzneta kraja in se strneta, ti pa si sredi njega. Tarča, veš. In preži, kdaj boš najmanj odporen, najmanj pripravljen, da te stisne. Ti si si vbil prepričanje, kako si se osvobodil, takrat pa on lop — in že te je vzel vase, da še opaziš ne takoj in si še zmerom noro prepričan, da si ga zmogel, premagal, odbil. In celo posmehuje se ti. Videl boš. Igračka se s teboj, ker še vedno prav ne slutiš, da si jo že skupil, da si ukanjen. Preudarna igra, kaj!«

»Poberi se mi s tem prišepetavanjem,« si se razjaril, kajti postal je neprijetno nadležen. »Drugače te odtrgam in vržem v smeti.«

Rdeče obarvani spodnji del lica se mu je razlezel.

»Kaj res? Nikoli me ne boš odtrgal in nikoli zavrgel. Kako tudi bi mogel to storiti? Poleg tega se z nekom moraš pomenkovati in najlaže se je s samim seboj, da veš.«

Ni pa se razposajeno zagugal in ni pokazal akrobatskih sposobnosti, potuhnul se je, kajti natanko je razločil, kdaj mislim resno in kdaj ne. Ampak imel je navsezadnje prav, možicelj na vrvi nad otroško posteljo. Z njim je bilo nekako laže. Predvidel je marsikaj in lahko si se ognil prenekateri neprijetnosti. Varoval te je krogov, ki moraš živeti z njimi zdaj, sam sredi njih. Neverjetno spretni so in iznajdljivi. In zmerom zmagujejo. Greš ven na hodnik, pa so s teboj, igračkajo se kot mačka z mišo.

»Dobro jutro,« pravi stara pevka in spusti v lijak za odpadke nekaj zmečkanih vrečk od sladkarij, »danes se obeta spet megleno in vse ure bodo tako puste in zoprne.«

Na koncu malce zahrešči, kakor bi bila v požolteli opereti, pa naglo spozna zmoto in si v zadregi suče velik prstan s ponarejenim rubinom na prstu, kajti veliko nakita ima in nenehno ga menjava. Nenehno je videti kot zavržena novoletna jelka za plotom. Ve to, pa vztraja.

Pomisliš, da v megli, če bo dan zares hudo meglen, krogi ne bodo mogli zmagovati, kajti če se bodo iz velikega razcepili v majhne in se potočili za teboj, te ne bodo našli in spet bo en miren dan mimo, nekako boš opravil s tem, kar te žge, prihuljeno se vrneš v predsobo in prisluhneš,

ali je ženska odšla, ker ji je očitno že navsezgodaj dolgčas. Naj kar sama opravi s tem, naj si pomaga iz svojega kroga, kakor si ve in zna, naj streže za šumi v stavbi. Samo naj ne poskuša zriniti v svoj krog tebe, za druge ti je malo mar, tebe ne, dovolj imaš opraviti s seboj, krog ima nešteto zank, ki nastajajo iz tistega največjega, tistega, ki je stisnil ves svet, včasih se razrahlja, razpade na delce, majhne obode, ki se vsak zase spet razvijejo v nov krog, vsepovsod so, vidni in nevidni, polno sledov je povsod, okoli vsega, okrog tebe, slednjega, okoli te grde velikanske hiše, okoli slehernega stanovanja, okoli srca, rok, nog, otroških vozičkov, zaljubljenecv, stolpne ure.

»Slišite? Če bom šla ven, mi lahko naročite, če boste kaj potrebovali.«

Slišiš. Stojiš za vrati in drgečeš od strahu, da ne bi potrkala še odločneje in bi ji moral najprej odgovoriti, zatem odpreti. To se ponavlja jutro za jutrom. Stara pevka ima svoj obred, ki se mu ne mara odreči.

Zamomljaš, ko potrka vnovič, čeprav ne izraziteje.

»Saj vam ni nerodno, kajne?« zahrešči in umolkne, kot bi se zbegala.

Molčiš in ti je žal za tisti momljajoči glas, ki si ga spravil iz sebe in izdal, da stojiš tik za vrati. Koraki se oddaljijo, obred je pri tvojih vratih končan. Krog se za hip ustavi, nato počí in polno krogcev se trklja povsod, kotalijo se kot ljubke igračke, tekajo ti po obrazu in po rokah, spuščajo se po hrbtu, da te spreletava kurja polt, čakaš, kdaj bodo odjenjali, prihaja zona, v skupnem stranišču na koncu hodnika nekdo hrupno spusti vodo in kot bi jih splašilo, se krogci razbežijo in razblinijo. Natanko veš, da bodo čez kak hip spet krog, ki se bo jel počasi, nadvse počasi, a zagotovo zajedati s svojimi jeziki vate, posebej še bo opel srce. Zelo premišljeno, hinavsko, neusmiljeno bo izpeljal vse, samo da te zadene v živo.

»Človek, kaj vendar počenjaš,« se je imel navado razhuditi možicelj, kadar si mučil svoje srce. »Potočilo se ti bo, in kaj potem?«

Natanko tako se je izrazil, kajti svoje srce si velikokrat mučil in možic se je velikokrat tako izrazil, pri tem je imel zelo strog izraz na obrazku, podoben je bil staremu dedku, ki je le poredkoma prihajal na obisk, pa še takrat je skrival svoja čustva do vnuka tako temeljito, da jih še zaslutil ni.

»Kaj naj bi počenjal,« si ga vselej zavrnil, toda možiček je zabingljal nad teboj in se ni dal ugnati, zvil se je od jeze ali ogorčenja ali še česa hujšega v krog in se potem razklenil, da ti je lahko zajezikal v obraz: »Prehitro rado vzprhuta, če si neusmiljen z njim, kot ptička je, kot ptička ti bo pobegnilo, če ga ne boš držal na dlani mirno in nežno.«

»Če si občutljiv,« je imel navado reči dedek, če je sploh kdaj kaj rekel, »si izpostavljen in se moraš pripraviti na hude trenutke.«

»Z njim moraš ravnati kot z najbolj krhko stvarco na svetu,« je uporno vztrajal možiček, »s svojim pa s tujim.«

»Če se ne boš znal zavarovati, se ne boš nikoli obvaroval sveta,« je tiho razdajal svojo misel ded; in potem je možiček navsezgodaj živčno poskakoval na svoji vrvici in kričal, prepričeval, neugnano se je pogugaval in se po opičje spakoval.

Hiša se je zavila znova v globok molk, pevka se je vrnila najbrž v svojo sobo, ker je še zgodaj in ker je megleno in ker v tej stavbi nasploh radi

potegnejo globoko v dan, če je le mogoče in če je izgovor dovolj dobro utemeljen. Utemeljiti pa ga je lahko, kajti zmerom je komu premrzlo ali prevroče ali premečeno ali prejasno. Jutro prinaša vedno kaj nepredvidnega, bolje se je potuhniti in počakati, kaj bo, pa se potem malce podvizati, jutro je lahko zavratno, nevarno, morda ga niti ne spregledaš, pa te že useka za vrat, pozneje je bolje, samo stara pevka ostaja pri starih navadah, ljubi zgodnje vstajanje in klopotanje po kamnitem hodniku, vrača ji vero vase, v jutrih se porajajo slepila, takrat je tudi možiček predel svoje niti, zato se je najbolje kar potajiti, da se ne oglasi nič, da se razlijejo prvi tokovi življenja čez mesto in šele potem, ko na videz gibanje zastane, šele potem se z občutkom večje gotovosti in nekakšne varnosti lahko pozanimas za dan.

Potem prihaja olajšanje vate kot vode široke delte, pritipa se do tebe, vsega te opljuska, nekaj trenutkov blažena osvobojenost in hlad, vse poti so ti odprte, lahko samo izbiraš.

In nato strupen okus po izločenosti in obroč tesnobe.

Zapreš oči. Tesno stisneš veke. Čakaš. Ugodje in zoprnost se srečata nekje globoko v srcu, ki ga prične stiskati, kajti obroč se je okrepil.

Jutro se počasi stara. Ko bo svetloba dosegla zgornjo polico, bo umrlo. Nov dan bo treba preživeti tako, da.

Kako? Kako vendar, s tem dušečim obročem, sredi kroga?

Kaj pa te že ni vklepalo, kaj? Povej, si sploh kdaj zrl v oblake, ki so pluli nad tvojo glavo, prisluškoval vase, občutil srce, ki ti je o njem možiček govoril, da je ptička z nežnimi krili?

Človek ne utegne. Pa tudi boji se. Kot se boji dneva, ker je nova prazna stran. Saj poskušaš, toda spridi se ti, namesto oblakov, ki počasi jadrajo čez nebo, te pokrije ploha, in namesto srebrnkastih vrb žalujk, saj veš, si na vsem lepem nekaj srebrnkasto spreminjastega jame vrvasto utirati pot skozi travo, uklenjen si v nihajoč krog, ki se mu pridruži še več novih, kot bi izvirali, prihajajo in ležiš sredi med njimi, sama nihajoča spiralasta kačja telesa, ki se zvijajo v kroge in te zajamejo, da čemiš kot uklet, ne moreš in ne smeš se ganiti. Sonce je stalo navpično nad tvojo glavo, oblaki so se mu skrbno ognili vsakič, kadar so prišli nevarno v njegovo bližino, in tako so se luske mavrično prelivale, krogi, polni strupa in življenja, so se pozibavali, se v enakomernem ritmu nihali naprej in nazaj, se zvili v klobčič, se razklepali, se končno razklenili in lesketajoč se razlezli med travo na vse strani. Sami razvezani krogi, razvozalani vozli, toda pripravljeni, da se njihovi konci neutegoma najdejo in se zadrgnejo okoli tvojega vratu, v katerem utripa žila, ki vanjo poganja kri srce, ta plaha, nežna stvarca z občutljivimi krili.

Ležal si, nisi si upal ganiti, tako si se zmerom bal in si se upiral čim manj. Ker nisi vedel, kaj bi bilo najbolje storiti v tem svetu in krogu. Podzavestno si se obsodil na čakanje, kako se bo samo razmotalo. Le srce v tebi je vznemirjeno prhutalo kot ujeta ptička. Kakor je napovedal možičelj. Bilo je naporno, kadar je o prvem svitu zatrobental v drobno dlan, plosknil, se zanihal nad tvojo posteljo, pričel s svojimi utrudljivimi prerok-

bami kakor navaden odrasel in prezrel človek; sprevrglo pa se je v ugodje, ki se je v krogih jelo širiti po celem telesu, ko je napletel kilometre misli, vodile so iz jutra v dan, načele so krog. A le za hip.

Bojiš se dneva, veš, toda pričakuješ ga iz noči v noč, jutro vse prehitro mine, samo preide in ni ga več. Kateri dan je to? Bo to tisti, ki bo prinesel moč? Eden od dnevov jo bo potreboval, toda zagotovo ne moreš reči, kateri bo, pomembno je le, da imaš dovolj moči v zalogi, čeprav je morda še zmerom ni dovolj. Nekako nikoli pravzaprav se je ni nabralo popolnoma dovolj, za to moraš imeti ravno pravšnjo merico, pa tudi poguma, vendar se krog suče nenavadno naglo, preneglo, da bi zmogel in bil sposoben nameriti, zračunati, koliko pravzaprav potrebuješ in kje je treba pričeti. Zato odlagaš, odrivaš; ko bi bil vsaj možicelj tu, za pomenek ob svitu, rekel bi katero pravo, toda že dolgo je tega, kar se tudi v polsnu ne vrača več, v taborišču se je oglasil zadnjikrat s svojim cvilečim glaskom, razburjeno, sredi tistih krogov, ki je bilo vanje razmejeno; v zunanjem krogu je bil na vsaki strani neba stražni stolp, žarometi so bili razpostavljeni v krogu, tudi strojnice; te so se vrtele v krogu, ko je pobegnil tisti molčeči, številka dvaindvajset; tekel je v krogu in krogle so se pršile okoli njega v krogu, delal je vedno manjše kroge, nazadnje se je zgrudil, zvit v krog; potem si moral z vsemi iz barake korakati vso noč v krogu, vpili so nate, da morajo biti krogi enakomerni, kdor se je opotekel in klecnil zunaj oboda, je tam obležal, kajti iz kroga ne prideš, če se še tako trudiš; in bili so majhni, veliki, srednji krogi, bili so okoli ležišč, miz, straže, okoli vsega na tem čudnem planetu, okoli vsega, kar sploh obstaja. Pa tudi sam svet je okrogel in luna je okrogla in sonce in oči in glava enakomerno krožijo, kakor je krožil čoln v vrtincu vse globlje, globlje v poslednji krog.

In stopnišče v tej veliki hiši je okroglo, v krogih, spiralasto se zvija do dna, devet nadstropij globoko.

Včasih je prijetno pogledati navzdol. Čisto spodaj je tema. Nad tvojim temenom je steklena kupolasta streha, ki prihaja skozenjo svetloba, a ne prodre do pritličja. Dvigalo ni okroglo, zato je prijetneje hoditi peš, hoditi nenehno v krogu desetine stopnic, ki te pripeljejo zagotovo navzdol, rahlo omotičen se nekaj časa v krogu ziblješ v veži in prav prijetno brez misli nahaš glavo. Opravičilo imaš za to početje, navadno pa srečaš upokojenega igralca, ki pravi: »Ne vozim se z dvigalom, ker se je treba veliko gibati, če hočeš ostati pri močeh in gibčen. Vedno sem bil zelo gibčen, tekal sem vsako jutro po okroglem stadionu, preden sem šel v gledališče. In spuščal se takole navzdol, kot pri Danteju, saj veste, na vsaki ploščadi se malce ustavim in pomislim, ali bom dobil stavo ali ne, zmerom stavim, če je raznašalka že prinesla časopis ali ne in mlekar mleko; bliže ko sem dnu, bolj sem vznemirjen, ali bom dobil stavo ali ne, malo vznemirjenja ne škoduje.«

Prestavljaš nogo pred nogo, z eno dlanjo na ograji, z drugo ob steni, tesno je, sovražiš to kroženje, ker veš, da si v njem in da mu ne ubežiš. Kot ni mogla ptička, ki so jo za hip spustili iz njene okrogle kletke in ni

opazila skobčevih krogov nad seboj. Vse živo kroži drugo okoli drugega, krogi so vse manjši, manjši, gorje, če te uročijo in je konec.

Toda saj se nisem nikoli sprijaznil s tem, zmerom sem se želel iztrgati, si rečeš, želel sem iz krožnice, toda kot tokovi podvodnega tolmana je, potegne te vase, če se še tako otepaš.

Saj se tudi stara pevka, se skušaš izgovarjati, pa upokojeni igralec in pesnik brez navdiha, ki stanujejo v tem najvišjem krogu, ne morejo iztrgati. Nihče ni izjema.

Kdo ve, ali vedo, toda ti, ki veš, bi ne smel dopustiti.

Prav tako zadirčen glas je, kot je bil možičkov v tistih časih, ko je oživljal v krožni ples na svoji vrvi.

»Ali ste gluhi? Zaspali gotovo niste,« govori stara pevka onkrat vrat. Zaveš se, da že ves čas stojiš, da se nisi za ped premaknil, čeprav je hladno in da se je naredil že skoraj visok dan. »Po sveže žemlje grem, peljem se dol in smete mi naročiti, naj vam prinesem kak kruhek.«

Ne odgovarjaš. Nočeš odgovarjati. Čez čas bo trkanje odjenjalo. Stara pevka se bo spustila po devetih stopnicah do dvigala v mednadstropje in se odpeljala navzdol. Ve, da boš čez nekaj časa ti sam šel na pot, na svoje krožno romanje navzdol, kajti to je odrešitev v trenutkih, ko se je porodil nov dan in si v zagati pred njim. To kroženje v osrčju hiše, prikrožena pot do pekarne na vogalu in zavest, da se boš nato spet dvigal v krogih navzgor, pod streho, pod stekleno kupolo, k svetlobi, ki prihaja skozenjo, devetkrat devet stopnic in devet krogov. Na taki okrogli poti lahko narediš nov načrt za jutri, za dan, ki ga pričakuješ, morda ne bo meglen, pač pa sončen, morda boš lahko videl luno, ki mora biti prav zdaj čisto polna, skozi okno svoje sobe, če boš imel nekaj sreče.

Trkanje zares odneha. Pevka odklopota dokaj obzirno k dvigalu, svoj del zgodnjega dneva je odpravila, razburjenje, ki ga je zdramila, se bo pogleglo. Potem, ko se boš oblačil za navzdol, boš laže prenesel obisk odsluženega pesnika, ki bo zrecitiral nekaj kitic svojega sonetnega venca in zatrdil, da je poln navdiha, kar naj te kvartine in tercine povsem potrdijo. Vzel bo stare revije in se hitreje kot vsi drugi vrnil v svoj krog, s svojim večnim šalom okrog vratu, ker ga rado zebe, k okrogli pečici sredi sobe, z oblaznjeno klopjo krog in krog nje.

»Poskušaj raztrgati, ko ne boš več mogel prenašati,« ti je bil nekoč svetoval možicelj, ko si se mu potožil, da si sam in da nisi sposoben za šalo, smeh in ljubezen, »morda se ti posreči. Konec koncev tvoj krog gotovo ni močnejši od krogov drugih, tistih, ki ljubijo veselje in imajo radi druge.«

Rahlo je zaripnil od nekakšne notranje jeze.

Če si poskušal, se ti pač ni posrečilo. Morda pa sploh nisi poskušal. Morda si ves čas sploh le sam sebe vlekel za nos. Prelagal si na zgubano starčevsko obličje, ki je nihalo pred tvojimi očmi v zgodnjih jutranjih urah. Izgovarjal si se, da nisi izvoljeni, izbranec. Rekel ti je, da to nihče ni in da nekoč zagotovo spoznaš, kako je vse odvisno od tega, ali nikoli ne odnehaš in ali ne ločuješ med začeti in nehati, pač pa si zmerom v tem.

Rekel si mu, da je popolnoma vseeno, kajti če si v krogu, ki se je zažrl vate, si zvezan in da je vse to bedasto besedičenje, on pa je še bolj zaripnil in je dejal; kaj neki je že dejal takrat, poslednjič?

»Smem noter? Zdaj ste se gotovo že opravili in zakurili, tu zunaj je smešno mrzlo, pa še prava jesen ni,« nadleguje odsluženi pesnik, ki si ga preslišal, tako da si ni upal priti zdaj s svojimi soneti za uvod, kar se dogaja približno enkrat na teden, kadar si odsoten malo bolj kot običajno.

»Upam,« pravi in zapre vrata za seboj, »da ste križanke reševali s svinčnikom in bom lahko zradiral.«

Včasih se zmotiš in križanke rešuješ brezobzirno s kulijem, tako da se pesniku obraz žalostno podaljša. Kajti vsako okence križanke takšne ali drugačne vrste skrbno zbrise in nato rešuje vnovič. Dva kroga številčnic, pravi, ko prelistuje in radostno ozarjen ugotavlja, da tokrat nisi posvinjal in mu odžrl dela, dva kroga bom ob pečki lepo porabil, se pravi ves dopoldan.

Ure zmerom šteje po krogih številčnice na veliki zidni uri z nihalom, ki odbija četrtine, polovice in cele ure. Tekmuje s časom in križanke ga navdajajo z neustavljivo voljo do tega, da bi izbojeval svoj boj z njim. Ko prebije tako dve uri, ko je vsak okvirček izpolnjen, ve, da mu čas ne bo mogel do živega, danes spet ne, postane samozavesten in skoči z dvigalom dol na kozarček. Bife je ogrevan, zakajen, tako da se obrazi komaj razlikujejo. Tam tudi on spušča iz pipe kolobarje, ki ga ovijejo in ločijo od drugih obličij, ki si jih ne želi, pa brez njih tudi ne more.

»Tamle na polici so še,« praviš, ko stoji za tvojimi vrati in zre vate.

»Hvala, vidim,« zakliče slabotno in preudarja, ali ne bi vendarle prišel s svojimi enajsterci, potem pa pobaše kup, ki se je nabral od včeraj popoldne in si ga dvakrat pritovoril od spodaj, ker pismonoša ne prihaja tako visoko pa tudi raznašalci ne, v nabiralnik pa ne morejo stlačiti, bral in reševal si pozno v noč, da je minila, da bo kmalu jutro, da bo prišel dan, da imaš izgovor, da prisluškuješ znanim glasovom, da naposled premlevaš zmeraj isto in opoldne omagaš, ko pritavaš do možičkovih pomežikujočih besed: »Postavljeni smo v krog, da bi se znali rešiti iz njega,« in spoznaš, da si izdal svojega drugovalca iz mladosti, sam sebe.

Sedeš na kavč, veš, da se boš moral kot slednji dopoldan spustiti po okroglem stopnišču navzdol in bi hkrati kot slednji dan rad končno obsedel, domislil, razčistil s samim seboj, kar odrivaš, odlagaš, potiskaš v obrobje kroga, kroženja, dogajanja, kar je prisotno in vdira od vseh strani, saj se je nabiralo vse življenje, izzivalo, pa se nisi dal, ko bi se moral, pustil si se na cedilu, zares, saj nisi nikoli zares poskušal ven, ven, da bi bil zunaj, sprijaznil bi se s krogom, ki si se z njim obdal.

»Vesela bom, če pridete na kavo, imam tudi kruhek za vas,« zapoje bivša pevka, vedel si, da bo to storila in ta hip še ne veš, kako ji boš odgovoril.